

3. Kobzej T. (1972). *Na ternystykh ta khreschatykh dorohakh: spomyny z pivstorichchia v Kanadi* [On thorny and cross-shaped roads: memories from half a century in Canada]. (Vol. 1). Winnipeg: [b. v.]. 144 p. (in Ukrainian).
4. Kobzej T. (1973). *Na ternystykh ta khreschatykh dorohakh: spomyny z pivstorichchia v Kanadi* [On thorny and cross-shaped roads: memories from half a century in Canada]. (Vol. 2). Winnipeg: [b. v.]. 122 p. (in Ukrainian).
5. Kravchuk P. (1957). *P'iatdesiat rokiv sluzhinnia narodu: do istorii ukrainskoi narodnoi presy v Kanadi* [Fifty years of serving the people: to the history of the Ukrainian people's press in Canada]. Toronto: Ukrainske zhyttia. (in Ukrainian).
6. Lobaj D. (1949). *Komunistychnyj rukh sered ukraintsiv Kanady* [Communist movement among the Ukrainians of Canada]. *Propamiatna knyha Ukrains'koho narodnoho domu u Vinnipehu* [The Commemorative book of the Ukrainian People's House in Winnipeg] / S. Kovbel' (Comp.); D. Doroshenko (Ed.). Winnipeg: Vy'dano zaxodamy` i koshtom Ukrayins`kogo narodnogo domu u Vinnipegu. 863 p. (in Ukrainian).
7. Mandryka M. (1929). *Shliakh ukrains'koho robitnytstva v Novim kraiu* [The path of Ukrainian labour in the New land]. Winnipeg : Pravda i volia. 43 p. (in Ukrainian).
8. Marunchak M.H. (1991). *Istoriia ukraintsiv Kanady: u 2 t.* [The history of Ukrainians of Canada: in 2 vols.]. (Vol. 2). Winnipeg: Nakladom Ukrains'koi vil'noi akademii nauk v Kanadi. 512 p. (in Ukrainian).
9. Soroka M.V. (2020) *Bahatohrannist' postati Mykyty Mandryky v ukrains'komu i kanads'komu suspil'no-kul'turnomu dyskursi* [The versatility of the figure of Mykyta Mandryka in the Ukrainian and Canadian social and cultural discourse]. *Zakhidn'okanads'kyj zbirnyk* [Western Canadian miscellany]. Pt. 8. Edmonton; Ostroh: Natsional'nyj universytet «Ostroz'ka akademiia». P. 196–222. (in Ukrainian).
10. *Statut Tovarystva Ukrains'kyj robitnycho-farmers'kyj dim, zainkorporovanooho na tsilu Kanadu 1924 r.* (1925). [Statute of the Ukrainian labour-farmer temple association, incorporated all over Canada in 1924]. Winnipeg: [b. v.]. 36 p. (in Ukrainian).
11. Boyd J. (1999). *A noble cause betrayed... but hope lives on: pages from a political life; memoirs of a former Ukrainian Canadian communist*. Edmonton: Canadian institute of Ukrainian studies press, University of Alberta. 86 p. (Occasional research reports, № 64).
12. Carynnyk M. (1991). *Swallowing Stalinism: pro-communist Ukrainian Canadians and Soviet Ukraine in the 1930s. Canada's Ukrainians negotiating an identity / Ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk*. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press. P. 187–205.
13. Makuch A. (2011). *Fighting for the soul of the Ukrainian progressive movement in Canada: the Lobayites and the Ukrainian Labour-Farmer Temple Association. Re-imagining Ukrainian Canadians history, politics, and identity / Edited by Rhonda L. Hinthner and Jim Mochoruk*. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto press. P. 376–400.
14. Martynowych O.T. (2016). *Ukrainians in Canada: the interwar years*. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. Edmonton; Toronto: Canadian institute of Ukrainian studies press. XXIV. 650 p.
15. Potrebenko H. (1977). *No streets of gold: a social history of Ukrainians in Alberta*. Vancouver: New star books. 311 p.
16. Woycenko O. (1982). *Community organizations. A heritage in transition: essays in the history of Ukrainians in Canada / Ed. by Manoly R. Lupul*. Toronto: Published by McClelland and Stewart. P. 173–194.
17. Yuzyk P. (1953). *The Ukrainians in Manitoba: a social history*. Toronto: University of Toronto press. 232 p.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.10>
УДК 930.25(477)(314.1)

Світлана Кагамлик

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ORCID: 0000-0003-4732-1410

Email: kagam@i.ua

ПРОТИСТОЯННЯ В КОЛАХ УКРАЇНСЬКОЇ МІЖВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЇ: ДВА ПОЛЮСИ БАЧЕННЯ СПРАВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК

Анотація. Метою статті є аналіз специфіки архівно-музейної діяльності українських емігрантів 20-х – 30-х років ХХ ст. та з'ясування сутності і причин розходження їхніх поглядів на справу збереження української архівної спадщини.

Феномен української міжвоєнної еміграції склав унікальне явище в українській історії та культурі з огляду на важливість її функціонування в усіх сферах – державній, політичній, культурній. Характеризуючи умови та специфіку діяльності представників другої хвилі української еміграції, варто зазначити, що її ускладнювали матеріальні нестатки та брак консолідованої єдності, що обумовило протистояння окремих груп у вирішенні різних проблем еміграційного повсякдення.

У статті на підставі аналізу опублікованих та неактуалізованих архівних матеріалів досягнуто висновку, що в колах української міжвоєнної еміграції не було єдиного бачення на справу охорони національних пам'яток, що викликало протистояння між її окремими угрупованнями. Причини конфлікту значною мірою крилися в партійній належності конфліктуючих сторін (петлюрівців, яких представляв Державний центр УНР в екзилі і українських есерів) крізь призму якої розглядалася справа збереження українських пам'яток. Партійні інтереси були поставлені вище загальнонаціональних, наслідком чого стало брак порозуміння і втрата єдності українських патріотичних сил.

Негативним наслідком політичної конфронтації стала розпорошеність української архівної спадщини: одна її частина, вивезена М. Обідним до Праги, зберігалася в УНМА; інша частина матеріалів урядового характеру була вивезена А. Лівичьким до Варшави, ще одна група документів опинилась у Парижі після переїзду туди Голови Директорії С. Петлюри та В. Прокоповича.

Ключові слова: українська міжвоєнна еміграція, українська архівна спадщина, протистояння, Державний центр УНР в екзилі, закордонна група УПСР.

Svitlana Kahamlyk

Candidate of Historical Sciences (PhD in History), Senior Researcher,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONFRONTATION IN THE CIRCLES OF UKRAINIAN INTERWAR EMIGRATION: TWO VISIONS OF PRESERVATION OF THE NATIONAL MONUMENTS

Abstract. The aim of the article is to analyze the specifics of archival and museum activities of Ukrainian emigrants of the 20s - 30s of the XX century and finding out the essence and reasons for their differences of opinion on the preservation of Ukrainian archival heritage.

The phenomenon of Ukrainian interwar emigration was a unique phenomenon in Ukrainian history and culture given the importance of its functioning in all spheres - state, political, cultural. Characterizing the conditions and specifics of the second wave of Ukrainian emigration, it should be noted that it was complicated by material shortages and lack of consolidated unity, which led to the confrontation of certain groups in solving various problems of everyday emigration.

Based on the analysis of published and out-of-date archival materials, the article concludes that there was no common vision in the circles of Ukrainian interwar emigration on the protection of national monuments, which caused confrontation between its separate groups. The causes of the conflict largely lay in the party affiliation of the conflicting parties (the Petliurists, represented by the State Center of the Ukrainian People's Republic in exile and the Ukrainian Socialist Revolutionaries), through whose prism the preservation of Ukrainian monuments was considered. Party interests were placed above national ones, resulting in a lack of understanding and a loss of unity of Ukrainian patriotic forces.

Keywords: Ukrainian interwar emigration, Ukrainian archival heritage, Confrontation, State Center of the Ukrainian People's Republic in exile, Foreign group of the USSR.

Постановка проблеми. Феномен української міжвоєнної еміграції склав унікальне явище в українській історії та культурі з огляду на важливість її функціонування в усіх сферах – державній, політичній, культурній. Це мотивує необхідність реконструювати як окремі еміграційні осередки, так і активне вивчення постатей видатних та менш відомих політичних, громадських і культурних діячів. Саме завдяки їхнім зусиллям вдалося зберегти в умовах еміграції для нащадків історичну пам'ять та безцінні національні скарби, зокрема українську архівну спадщину. Ці дослідження стали можливими лише в умовах незалежної України, коли відбулося розсекречення архівних фондів, доступ до яких було

заборонено в радянські часи, та вільне надходження закордонної архівної україніки.

Характеризуючи умови діяльності представників другої хвилі української еміграції, варто зазначити, що її ускладнювали матеріальні нестатки та брак політичної єдності, що обумовило протистояння окремих груп у вирішенні різних проблем еміграційного повсякдення.

Аналіз наукових публікацій. Найперші дослідження з проблематики української міжвоєнної еміграції належать власне її діячам, зокрема, С.Наріжному [6], А. Животку [3], В. Маруняку та ін. У період незалежності завдяки працям С. Віднянського [1], В.Дробота [2], В. Піскун [11], В. Трощинського [13] та ін. були закладені підвалини для

вивчення нового напрямку в українській науці – діаспорознавства. В цей період (90-ті роки ХХ ст.) було захищено і низку дисертацій - В. Стремидла, А. Криськова, К. Іващенко та ін.

Незаперечну цінність для реконструкції історії української міжвоєнної еміграції має епістолярна спадщина її представників, яка віддзеркалює грані професійної діяльності та приватного спілкування. Наслідком напрацювань у цьому контексті стало, зокрема, корпусне листування А. Лівіцького [4], І. Огієнка, О.Олеся, С.Петлюри [10] та ін.

Найбільший внесок у досліджувану тематику належить М. Палієнко, яка ґрунтовно дослідила архівні центри української міжвоєнної еміграції [8], у тому числі присвятила окремі статті її відомим діячам – А. Животку [7] і М. Обідному [9]. Водночас доцільно глибше вивчити специфіку діяльності українських емігрантів у цій царині і з'ясувати їхні підходи до справи збереження української архівної спадщини, які наразі далеко не були однозначними. Таку можливість надає опрацювання опублікованого та нововиявленого листування тих діячів, які найбільше потрудилися у цій сфері.

Метою статті є аналіз специфіки архівно-музейної діяльності українських емігрантів 20-х – 30-х років ХХ ст. та з'ясування сутності і причин розходження їхніх поглядів на справу збереження українських національних пам'яток.

Виклад основного матеріалу. Поразка Української революції 1917-1921 рр. спричинила вимушену масову еміграцію військових (інтерновані вояки Армії УНР та Української Галицької армії), державних і громадських діячів до Центральної і Західної Європи. Концентрація значної кількості українських емігрантів мала наслідком активізацію політичного, громадського і культурного життя, створення різного роду установ і організацій. Такими еміграційними осередками стали польські міста Тарнів і Ченстохів, де сформувався Державний центр УНР в екзилі. Туди було вирішено перевезти й історичні документи часів визвольної боротьби. Водночас архів уряду ЗУНР був вивезений до Відня, згодом його найважливіша частина, пов'язана з діяльністю Євгена Петрушевича, була перевезена до Берліна. Таким чином, значна кількість документів з історії національного руху і визвольних змагань українського народу, які відклялися внаслідок діяльності різних політичних і громадських організацій, полонених українців часів Першої світової війни, таборів інтернованих, роботи посольств і місій УНР, виявилася розпорошеною. І це викликало необхідність створення інституції, яка б займалася їх збереженням і систематизацією в умовах еміграції.

Зусиллями українських патріотів у липні 1921 р. у Тарнові було створено Головний військово-історичний музей-архів (ГВІМА) при Військово-історичній управі з призначенням начальником М. Обідного [с. 59-60]. Проте з часом

подальше зберігання української архівної спадщини в Польщі ставало неможливим. Державний центр УНР в силу об'єктивних причин не мав у своєму розпорядженні достатньо ресурсів для фінансування діяльності архівного центру, а зібраних на це українською громадськістю коштів також не вистачало. Крім того, польська влада намагалася вплинути на діяльність Державного центру УНР в екзилі і, зокрема, взяти під свій контроль українські урядові та військові архіви.

Тому в колах українських діячів на еміграції виник план створення загальнонаціонального архівного центру за кордоном – Музею-архіву визволення України (МАВУ), завданням якого мало бути збір, упорядкування історичних документів та пам'яток визвольної боротьби української нації. Закон про його заснування було підписано Головою Директорії УНР С. Петлюрою 1 вересня 1921 р. [8, с. 447]. Діяльність цього осередку планувалося розгорнути в одній з європейських країн з тим, щоб зі створенням незалежної Української держави передати всі зібрані матеріали до Національного архіву в Києві.

Однак засідання першої сесії Комітету МАВУ відбулося у Львові лише через півроку після прийняття закону про його заснування 22-23 квітня 1922 р. У її роботі взяли участь представники від урядових установ, освітніх та наукових інституцій – В. Дорошенко, О. Ейхельман, М. Кордуба, М. Обідний, В. Прокопович, С. Сірополко, І. Шендрик.

Під час роботи сесії розгорнулася активна дискусія щодо визначення країни та осідку МАВУ як місця подальшого зберігання документів загальнонаціонального значення. Як свідчать наведені М. Палієнко матеріали вечірнього засідання Комітету МАВУ 22 квітня 1922 р., думки присутніх з цього питання кардинально розійшлися. Так, В. Дорошенко вважав «найкращим, з політичних мотивів, зупинитися на Франції або Англії чи Швейцарії, але з валютних причин висловлюється за Відень, з тим, щоб там Музей-Архів існував під фірмою якогось Наукового Товариства.

П. Кордуба також з практичних причин висловлюється за Відень (валюта, осідок наукових закладів і т. ін.), де Комітет може зареєструватися як приватне наукове товариство.

П. Сірополко висловлюється проти заснування Музею-Архіву під фірмою приватного [Товариства].

П. Довженко з політичних мотивів висловлюється проти Відня, який, на його думку, може бути для нас в справі схоронення матеріалів тим же, чим є Тарнів, Львів і Варшава, пропонує вибрати Відень тільки як тимчасовий осідок Музею-архіву.

П. Обідний висловлюється проти Відня, як місця осідку Музею-Архіву, і проти організації його під фірмою приватного товариства, зі свого боку пропонує вибрати яке-небудь місце в Швейцарії» [8, с. 478-479].

Після тривалої дискусії з огляду на матеріальні обставини було ухвалено тимчасовим осідком музею-архіву вибрати Відень.

З вищенаведеного видно, що на час обговорення питання про терени розміщення МАВУ М. Обідний і С. Сірополко дотримувалися спільних поглядів – ідея організації музею-архіву на приватних засадах у них викликала заперечення. Проте згодом їхні позиції кардинально розійшлися.

Через відсутність фінансування і незадовільний стан зберігання у Тарнові українських пам'яток, що опинилися під загрозою масового знищення, перед українськими активістами все настійніше поставало питання про вивезення їх до іншої європейської країни. Туди ж необхідно було перевести осідок МАВУ, який існував лише формально, а реально діючою архівною установою на теренах Польщі залишався ГВІМА. Тому М. Обідний, який, виконуючи одночасно функції начальника ГВІМА та секретаря МАВУ, фактично одноосібно координував справу збереження українських архівних пам'яток, у доповідній записці начальнику Генерального штабу Армії УНР генерал-хорунжому В. Кущу від 20 листопада 1922 р. виклав свій план збереження українських історичних пам'яток. У ньому вперше прозвучала ідея переміщення національної архівної спадщини до Чехословаччини і обґрунтовано нове місце осідку музею-архіву – м. Прага: «Бажаючи знайти ширше моральне і матеріальне підпертя з боку громадянства, доручений мені Музей-Архів підносить ініціативу, а потім бере на себе і першу організаційну роботу по заснованню загально-національної інституції «Музею-Архіву Визволення України», який тепер вже утворено. До повернення на Україну цю інституцію було ухвалено заснувати в Швейцарії, однак з огляду на високий курс швейцарської валюти було обрано Відень, а тепер обставини змінилися знову і мається Музей-Архів розмістити в Чехословаччині, хоча для чужого людського ока і надалі місцем осідку Музею-Архіву є Відень» [15, арк. 100].

Водночас М. Обідний висловлював своє занепокоєння недостатньою увагою уряду УНР до справи охорони пам'яток: «В 1918 році за часів Гетьманщини Українським Урядом було широко організовано дослідження Світової війни. На провадження роботи і на утримання численних кадрів співробітників витрачалися колосальні кошти, а на дослідження української визвольної боротьби не знайшлося і не знаходиться ні коштів, ні навіть належної уваги до самої справи. Працю інституцій, які працюють по збиранню історичних матеріалів, нехтується, а при скороченнях штатів і відпуску коштів ці інституції розглядаються також як і звичайні канцелярії.... У нас треба б посадити до цього діла десятки фахових людей, треба велетенським напруженням здобути грошей і всього необхідного

для роботи, бо може завтра буде запізно те, що змогли б зробити сьогодні. Тим часом пам'ятки стихійно нищать, а учасники і очевидці боєвих подій один за одним або сходять із життєвої арени, або повертаються на Україну, де не може бути й розмови про таку роботу, або прямо забувають в своїй пам'яті все, може так цінне, ніким не записане, не зібране, а час минає» [15, арк. 99-02 зв.].

Комітет МАВУ вирішив підтримати пропозицію М. Обідного щодо перевезення українських архівних збірок з Тарнова до Праги і прийняв рішення про налагодження у цьому питанні контактів з Українським громадським комітетом (УГК). У квітні 1923 р. М. Обідний надіслав до УГК листа, у якому висвітлив історію музейно-архівної справи в Україні та виклав свої пропозиції щодо переміщення МАВУ до Праги та його подальшої діяльності. Характеризуючи здобутки на ниві збереження національних пам'яток за кордоном, М. Обідний водночас наголошував, що справа з охороною пам'яток, як ніколи, стала для української нації гостро актуальною [8, с. 80-81].

Ідея М. Обідного зустріла широку підтримку в колах української еміграції. Сприяння йому в цій справі виявили М. Шаповал, Д. Ісаєвич, О. Ейхельман, І. Кабачків та ін. Їхній вибір на користь Праги як місця осідку МАВУ був, зокрема, мотивований тим, що тогочасний президент Чехословаччини Томаш Масарик створив необхідні умови для розвитку політичного і культурного життя українських емігрантів. 1921 р. в Празі було створено Український громадський комітет, який очолив Микита Шаповал, того ж року розпочав діяльність Український вільний університет, а в 1922-1923 рр. – Українська господарська академія в Подебрадах, Високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська мистецька студія, Союз українського студентства, Українське історико-філологічне товариство та інші культурні і освітні організації. «Прага! Символічне поняття в житті української еміграції по першій світовій війні і блискучий період в культурних досягненнях еміграції» – писав один із дослідників української еміграції [6, с. 4].

Водночас ідея М. Обідного щодо перенесення діяльності архівної інституції з Тарнова до Праги не зустріла підтримки в українських урядових колах. Зокрема, проти неї рішуче виступив керуючий Міністерством освіти С. Сірополко, який, посиляючись на думку Головного Отамана С. Петлюри, наголошував на тому, що в Празі українські архівні збірки можуть потрапити до «ворожих сил» або взагалі будуть передані до російських архівних центрів [9, с. 104].

Така реакція з боку урядового представника спровокувала протистояння в колах української еміграції, а справа перевезення документів до Чехословаччини, за влучним висловом М. Палієнка, нагадувала справжню «детективну історію» [8, с. 84].

Негативне ставлення Уряду УНР (С. Сірополко, Л. Чикаленко) до дій М. Обідного обумовлювалося головним чином тим, що керівництво УГК, у розпорядження якого мав перейти МАВУ, складали члени Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) – українські есери, які перебували в опозиції до Державного центру УНР в екзилі, що, в свою чергу, поглиблювало конфлікт між різними угрупованнями української еміграції.

Підтвердженням цієї обставини слугує лист М. Обідного до свого друга А. Животка з Тарнова від 20 липня 1923 р. М. Обідний, пояснюючи відмову С. Сірополка засвідчити довідку про освіту для одного із знайомих А. Животка, писав: «Я не знав, що Сір[ополко] страшенно настроєний проти Ваших там [членів УПСР – С.К.], а зокрема і проти Вас особисто, що його не запрохано лектором до Педагог[огічного] Інст[иту]ту» [14, арк. 11 зв.]. Як свідчить витримка із цього листа, до партійних суперечностей, зокрема між С. Сірополком і А. Животком, додалися і особисті мотиви.

М. Обідний з нетерпінням чекав можливості переїхати в Прагу: «В Тарнові я дуже засидівся, – писав він до А. Животка, – бо не міг залишити на знищення зібраних національних скарбів в Музею-Архіві. Клопочемо і вживаємо заходів, щоб перевезти пам'ятки до Праги і там утворити Укр[аїнський] Національний Музей-Архів на еміграції» [14, арк. 6].

С. Сірополко домогся відсторонення М. Обідного від керівництва ГВІМА і поставив йому умову передати ключі від архівних скринь, намагаючись у такий спосіб запобігти вивезенню збірок до Праги. У свою чергу, М. Обідний, вважаючи, що наміри С. Сірополка усунути його з посади ґрунтуються на зведенні з ним «позаслужбових рахунків і помсти», заявив, що він готовий передати все майно дорученого йому музею-архіву в Тарнові новому начальникові лише на офіційних засадах – тоді, коли отримає відповідну постанову Ради міністрів УНР про своє усунення з посади, затверджену Головою Директорії УНР [8, с. 87]. «Проти мене тут цілий похід», – писав М. Обідний до А. Животка у цьому зв'язку 11 серпня 1923 р., і зауважував: «Думаю виїхати звідси тихо» [14, арк. 13].

Свою відмову виконувати розпорядження С. Сірополка М. Обідний також обґрунтував у листі до Комітету МАВУ від 24 серпня 1923 р. Зокрема, він стверджував, що МАВУ «не являється збіркою лише матеріалів урядового характеру», а тому їх передача могла б «викликати незадоволення і протести у пресі українського громадянства, що могло б спричинитися до цілковитої загибелі Музею-Архіву» [15, арк. 162; 8, с. 88].

Проте Рада міністрів не визнала наведені М. Обідним доводи переконливими і звільнила його в довготермінову відпустку без утримання.

У відповідь М. Обідний, вважаючи себе несправедливо ображеним, не з'явився на вимогу С. Сірополка для передачі справ, і на початку

вересня 1923 р. виїхав до Праги з частиною зібрання МАВУ. За обставинами від'їзду М. Обідного С. Сірополко ініціював ревізію архівних зібрань ГВІМА. Створена для цього комісія констатувала, що музей-архів перебував у стані «повного занепаду» і поклала за це відповідальність на колишнього начальника ГВІМА М. Обідного. Проте можна погодитись з думкою М. Палієнко, що комісія діяла під впливом керуючого Міністерством народної освіти, тому її висновки мали суб'єктивний і тенденційний характер [8, с. 89].

До критики дій М. Обідного у справі перевезення архівних збірок УНР до Праги додалася позиція прем'єр-міністра А. Лівницького, який засудив його «недисциплінованість» і «сепаратні дії»: «Дивує мене та самовпевненість, з якою Ви бороните свою поведінку за останні дні Вашого перебування в Тарнові. Не розумію я і тієї принципової позиції, яку так несподівано зайняли Ви тепер в відношенні як до п. Сірополка, так і до Уряду і до всього Державного центру. Не так давно Ви не тільки «визнавали наш державний центр» і солідаризували з ним, Ви надавали велике значіння Вашому службовому становищу, домагались переміщення до іншого відомства і навіть підвищення Вас по службі. До останнього моменту Ви були найбільш дисциплінованою урядовою особою, не кажучи вже про найліпші персональні стосунки Ваші як зі мною, так навіть і з Паном Головним Отаманом» [15, арк. 167-168 зв.].

Аналіз джерел свідчить, що через протистояння з урядовими колами УНР М. Обідному не вдалося повною мірою реалізувати свій план заходів щодо перевезення матеріалів до Праги. Власними зусиллями в кінці 1923 р. йому вдалося вивезти з Тарнова лише окремі документальні збірки з колекцій ГВІМА та МАВУ, які склали основу заснованого того ж року Українського національного музею-архіву УНМА при УГК в Празі.

З від'їздом М. Обідного до Праги протистояння між ним і УГК під проводом М. Шаповала – з одного боку, та представниками Державного центру УНР в екзилі (С. Сірополком, Д. Чикаленком, А. Лівницьким) з другого, щодо приналежності архівних збірок не припинилося, а тривало й надалі. З часом воно перейшло в площину дискусій у періодичній пресі, де кожна зі сторін обґрунтовувала свою правоту. Так, М. Обідний надрукував у 1925 р. статтю «Як охоронялися пам'ятки» на сторінках журналу «Нова Україна», у якій виклав історію збереження українських архівних пам'яток в еміграції з критикою позицій Державного центру УНР в екзилі за неувагу до цієї важливої проблеми.

Варто зазначити, що журнал «Нова Україна» служив закордонним органом УПСР і був одним із провідних українських часописів Чехословаччини, популярним в українських емігрантських колах й держав Центральної та Західної Європи. За вис-

ловом А. Животка, «своїм змістом «Нова Україна» охоплювала всі прояви українського суспільного життя, даючи належну оцінку, вичерпуючі інформації та кидаючи провідні ідеї української визвольної праці» [3, с. 21].

У свою чергу, викладені у статті позиції М. Обідного гостро засудив С. Сірополко на сторінках паризького «Тризуба» (органу Державного центру УНР в екзилі). У цьому проявилось ставлення представників державного кола української еміграції до групи Микити Шаповала – «ворогів нашої політичної лінії», якими вони вважали українських есерів.

З часом до дискусій на сторінках українських часописів долучився і соратник М. Обідного і його наступник на посаді референта Українського історичного кабінету (УІК) в Празі А. Животко. Така необхідність виникла через те, що в часописах націоналістичного спрямування «Новий час» та «Самостійність», які виходили у Львові та Чернівцях відповідно, у 1934 р. з'явилися публікації, в яких керівництво УІК звинувачувалося у національній зраді - передачі українських архівів до Російського закордонного історичного архіву. У цьому зв'язку А. Животко у своїй відповіді політичним опонентам спростовував твердження, що УІК є установою «московською під протекторатом чеського уряду», і зауважував: УІК є самостійною установою, не зв'язаною з будь-якою іншою інституцією, у тому числі Російським закордонним історичним архівом, окрім того, що знаходиться разом з ним в одній будівлі. Кабінет очолює уповноважений МЗС ЧСР (д-р Я. Славік), але у самій установі працюють виключно українці [7, с. 192].

Висновки: Отже, в колах української міжвоєнної еміграції не було єдиного бачення на справу охорони національних пам'яток, що викликало протистояння між її окремими угрупованнями. Причини конфлікту значною мірою крилися в партійній належності конфліктуючих сторін (петлюрівців, яких представляв Державний ентр УНР в екзилі, і українських есерів), кризь призму якої розглядалася справа збереження українських пам'яток. Партійні інтереси були поставлені вище загальнонаціональних, наслідком чого стало брак порозуміння і втрата єдності українських патріотичних сил.

Негативним наслідком політичної конфронтації стала розпорошеність української архівної спадщини: одна її частина, вивезена М. Обідним до Праги, зберігалася в УНМА; інша частина матеріалів урядового характеру була вивезена А. Лівіцьким до Варшави, ще одна група документів опинилась у Парижі після переїзду туди Голови Директорії С. Петлюри та В. Прокоповича.

1. Віднянський С. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині:

Український Вільний Університет (1921–1945 рр.). К., 1994. 82 с.

2. Дробот І.І. Трансформації української державно-соборницької ідеї (1920–1930–ті рр.). К., 2002. 343 с.

3. Животко А. Нарис історії української преси. Подєбради: [б.в.], 1937. 111 с.

4. Листування Митрополита Іларіона (Огієнка) / упоряд. Ю. Мицик. К. 2006. 566 с.

5. Лівіцький Андрій. Листування (1919–1953 роки) / Упорядкування, вступна стаття, загальна редакція Я. Файзуліна. Київ : Фенікс, 2019. 688 с.

6. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919 – 1939: матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої. К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1999. 272 с.

7. Палієнко М. Архівна діяльність Аркадія Животка у Чехословаччині. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2010. Т. 18. С. 190-197.

8. Палієнко М. Архівні центри української еміграції : створення, функціонування, доля документальних колекцій. К. : Темпора, 2008. 688 с.

9. Палієнко М. Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі, Чехословаччині. *Пам'ятки України : історія та культура*. 2005. № 2. С. 92–127.

10. Петлюра Симон. Статті. Листи. Документи. У 4 т. Т.3 / упоряд. В. Сергійчук. К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. 614 с.

11. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття). К.: МП „Леся”, 2006. 672 с.

12. Радишевський Р., Кагамлик С. Епістолярна спадщина М. Обідного часів еміграції. *Український історичний журнал*. 2021. №1. С. 136-152.

13. Трошинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. К.: Інтел, 1994. 259 с.

14. Центральний державний історичний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 3560. Оп.1. Спр. 68.

15. ЦДАВО України. Ф. 4018. Оп. 1. Спр. 2.

References

1. Vidnianskyi S. (1994). *Kulturno-osvithnia i naukova diialnist ukrainskoi emihratsii v Chekhoslovachchyni: Ukrainyski Vilnyi Universytet (1921–1945 rr.)* [Cultural, educational and scientific activities of the Ukrainian emigration in Czechoslovakia: Ukrainian Free University (1921-1945)]. Kyiv. 82 p. (in Ukrainian).

2. Drobot I. (2002). *Transformatsii ukrainskoi derzhavno-sobornytskoi idei (1920–1930–ti rr.)* [Transformations of the Ukrainian state-conciliar idea (1920s – 1930s)]. Kyiv. 343 p. (in Ukrainian).

3. Zhyvotko A. (1937). *Narys istorii ukrainskoi presy* [Essay on the history of the Ukrainian press]. Podiebrady: [b.v.]. 111 p. (in Ukrainian).

4. *Lystuvannia Mytropolyta Ilariona (Ohiiienka)* [Correspondence of Metropolitan Hilarion (Ogienko)] (2006) / YU. Mytsyk (ed.). Kyiv. 566 p. (in Ukrainian).
5. Livytskyi Andrii (2019). *Lystuvannia (1919–1953 roky)* [Correspondence (1919–1953)] / YA. Faizulin (ed.). Kyiv : Feniks. 688 p. (in Ukrainian).
6. Narizhnyi S. (1999). *Ukrainska emihratsiia: Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii 1919 – 1939: materialy, zibrani S. Narizhnym do chastyny druhoi* [Ukrainian emigration: Cultural work of Ukrainian emigration 1919 - 1939: materials collected by S. Narizhnyi to the second part]. Kyiv: Vydavnytstvo im. Oleny Telihy. 272 p. (in Ukrainian).
7. Paliienko M. (2010). *Arkhivna diialnist Arkadiia Zhyvotka u Chekhoslovachchyni* [Archival activity of Arkady Zhyvotko in Czechoslovakia]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva* [Studies in archival affairs and document science]. Vol 18. P. 190-197 (in Ukrainian).
8. Paliienko M. (2008). *Arkhivni tsentry ukrainskoi emihratsii : stvorennia, funktsionuvannia, dolia dokumentalnykh kolektsii* [Archival centers of Ukrainian emigration: creation, operation, fate of documentary collections]. Kyiv: Tempora, 2008. 688 p. (in Ukrainian).
9. Paliienko M. (2005). *Pamiatkookhoronna diialnist Mykhaila Obidnoho v Ukraini, Polshchi, Chekhoslovachchyni* [Monument protection activities of Mykhailo Obidny in Ukraine, Poland, Czechoslovakia]. *Pamiatky Ukrainy : istoriia ta kultura* [Sights of Ukraine: history and culture]. No 2. P. 92–127 (in Ukrainian).
10. Petliura Symon (1999). *Statti. Lysty. Dokumenty* [Petliura Simon. Articles. Leaves. Documents]. In 4 vols. Vol. 3 / V. Sergiichuk (ed.). Kyiv: Published by edition of Elena Teliga. 614 p. (in Ukrainian).
11. Piskun V. (2006). *Politychnyi vybir ukrainskoi emihratsii (20-ti roky XX stolittia)* [Political choice of Ukrainian emigration (20s of the twentieth century)]. Kyiv: MP „Lesya”, 2006. 672 p. (in Ukrainian).
12. Radshevskiy R., Kahamlyk S. (2021). *Epistoliarna spadshchyna M. Obidnoho chasiv emihratsii* [Epistolary heritage of M. Lunch time of emigration]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. No 1. P. 136-152 (in Ukrainian).
13. Troshchynskiy V. (1994). *Mizhvoienna ukrainska emihratsiia v Yevropi yak istorychne i sotsialno-politychne yavyshe* [Interwar Ukrainian emigration to Europe as a historical and socio-political phenomenon]. Kyiv: Intel. 259 p. (in Ukrainian).
14. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine. Fond 3560. Inventory 1. Unit 68 (in Ukrainian).
15. Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine. Fond 1418. Inventory 1. Unit 2 (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.11>
УДК 323.15(71=161.2):81'243

Мирослава Марущенко

кандидат медичних наук,
доцент кафедри нейрохірургії
Національного медичного університету
ім. О.О. Богомольця, м. Київ

ORCID: 0000-0001-7999-0390
Email: miroslavam2006@ukr.net

ШЛЯХИ СПІВПРАЦІ ЛІКАРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КАНАДИ ТА ЛІКАРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті простежено сучасний стан співпраці канадських лікарів українського походження та українських лікарів. Визначено актуальність сучасних викликів для плідного співробітництва, серед яких провідними є пандемічні обмеження, зумовлені стрімким поширенням вірусу Covid-19 та обмеження прямих професійних контактів; політизація фахової міжнародної співпраці в умовах російської агресії; бюрократизм зі сторони керівництва медичних закладів України, не відпрацьоване державне регулювання діяльності благодійних організацій та міжнародного співробітництва; недостатній розвиток благодійництва як явища в сучасній Україні.

Проаналізовано діяльність основних Програм співпраці між канадськими лікарями українського походження та українськими лікарями. У статті зосереджена увага на аналізі ефективності Канадсько-української Програми українських педіатричних стажувань (Ukraine Paediatric Fellowship Program), де Медичний директор Програми – професор Джеймс Рутка (James Rutka), координатор Програми – професор Мирослава Ромах (Myroslava Romach).